KONYA MERKEZDE KEÇE ÜRETİMİ VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

The Situation of Felt Production in Konya

La production de feutre à Konya et sa condition actuelle

Yrd. Doç. N. Rengin OYMAN BÜKEN*

ÖZET

Keçe, yünün su ile ıslatılıp sıcak bir ortamda, dövülerek liflerinin kaynaşmasıyla oluşan kaba kumaştır. Keçe Ortaasya'da çadır, dış ve iç örtüsü, yaygı ve bir süsleme malzemesidir. Keçe ve keçeciliğin dokuma sanayiinden çok önce geliştiği düşünülebilir.

El sanatları çerçevesinde ve sanayide üretilmiş olan keçenin hammaddesi, yündür. Keçe üretimi, ülkemizde sanayi üretimi ve tepme keçe olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır.

Keçe ürünlerinde kullanılan motifler ve kompozisyon özellikleri yöreden yöreye özellikler göstermektedir. Keçe ürünlerinde yün doğal rengi ile (beyaz, siyah ve kahverengi) veya arzu edilen renkler de boyanarak kullanılmaktadır.

Konya'da önceden önemli bir yere sahip olmuş olan keçeciliğin; eski sanatsal değerini günümüzde artık pek göremekteyiz.

Anahtar Kelimeler

Konya, Keçe, Keçe Üretimi.

ABSTRACT

Felt is a coarse textile obtained by soaking wool in water in a hot environment and battering it until its filaments run together. Felt is used in Central Asia for indoors and outdoors carpets, tent coverings, and decorations. The art of felt production was developed before the advent of the weaving industry.

The raw material of felt, which is produced both industrially and manually, is wool. In Turkey, there are two kinds of felt production, one of which is industrial production and the other, "kick-felt" production.

Designs and composition properties used in felt production change from region to region.

The old artistic values involved in felt production, which has an important place in Konya, have largely been lost..

Key Words

Konya, Felt, Felt production.

1. GİRİŞ

Keçe'nin bazı tanımları çeşitli araştırmacılara göre şöyledir: Yazıcıoğlu'na göre; keçe yün gibi hayvansal liflerin üzerinde bulunan pulların sıcaklık, nem ve basınçtan dolayı sürtünme yoluyla birbirine kaynaşması ile ortaya çıkan dokusuz yüzeydir. (Yazıcıoğlu, vd. 1997)

Ansiklopedik anlamda keçe, yün, kıl ya da pamuğun ıslak ortamda çiğnenip dövülerek liflerinin birbirine kaynaştırılmasıyla elde edilen ve örtü, yaygı, çadır ya da giysi yapmakta kullanılan kaba kumaştır.(Anonim 1991)

Ansiklopedik anlamda; "keçe" yapağı veya keçi kılının dürülüp kuvvetlice basılması veya dövülmesiyle elde edilen, kepenek, çarık, külah ve döşeme örtüsü gibi şeylerin yapımında kullanılan dokunmamış kaba kumaştır. (Anonim 1960)

Örcün Barışta'ya göre: "Keçe" doğal yün elyafı ıslattıktan sonra dürerek, sıkıştırarak bir tür presleme tekniği ile yapılmış şeklidir. (Barışta 1998) Bu yo-

* S.D.Ü, Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Halı-Kilim-Eski Kumaş Desenleri A.S.D. Bşk.

rumlardan yola çıkılarak keçe şöyle tanımlanabilir. **Keçe, yünün su ile ıslatılıp sıcak bir ortamda, dövülerek liflerinin kaynaşmasıyla oluşan kaba kumaştır.**

2. ARAŞTIRMA BULGULARI

2.1. Keçenin Tarihçesi

Dünyanın her kültür çevresinde görülen bir gelenek olmayan keçe: Türklerin günlük hayatında çok büyük bir değer kazanmıştır. Keçeciliğin doğabilmesi için, "hayvancılık ve koyunculuğun gelişmiş olması", keçeden yapılmış ev eşyaları ile giyimlerin doğuşunu gerektiren soğuk bir iklim ve hava durumunun var olması gerekmektedir. Göçebe hayatı yaşayan yaylacı Türkler hayvanları ve yaşama gelenekleri bakımından, yaylag ve kışlag arasında yaşamayı gerekli görmektedirler. Bu nedenlerden dolayı "kolaylıkla taşınabilen" halı ve keçeler kullanmışlardır.

M.S. 629 yılında göl yakınlarında, Batı Göktürk Kağanı'nı ziyaret etmiş olan Hsünn Tsang adlı ünlü Çin rahip ve gezgini, Türk kağanının çadırındaki "keçe yolluklar"dan söz etmektedir. (Ögel 1991)

Keçe Ortaasya'da hem çadır dış ve iç örtüsü, hem yaygı, hem de bir süsleme malzemesidir. Türkler, evlerinin duvarlarını, keçenin yanında, kırmızı renkli aşu toprağı ile süslemekteydiler. Türkler, XI. yy.'da, bu süslere bezek, süslemeye de bezemek diyorlarmış. Ayrıca duvarlar XI. yy'da halı, kilim, keçe ve nakışlı çarşaf vb. şeylerle asılarak veya gerilerek süslenmekteydi. Bu duvar örtülerine XI. yy Türkçe'sinde kerim veya duvar anlamına gelen tam (dam) kelimesinden oluşan, tam kerim (duvar örtü) şeklinde ifade edilmekteydi.

Ortaasya'da ev veya çadırın temel süsleme malzemesi halı ve keçedir. Yaylacılık yapan Türklerin kolayca taşıdıkları bu malzeme aynı zamanda evdeki refah seviyesi göstermektedir. Yine keçe yapımı için gerekli yün halkın yetiştirdiği koyunlarından elde edilmekte ve yünün sıkıştırılması veya tepelenmesi ile keçe yapılmaktadır. Türkler, XI. yy'da, keçeye "kidhiz" diyorlardı. "Kidhiz" veya "kiziz" kelimesi "Türkmenlerin çadır örneklerinin veya göç zamanı bürgülerinin yapıldığı keçe" anlamında kullanılmaktaymış. Kaşgarlı Mahmud'un yazdığı Divanü Lûgati-t-Türk'te; keçe, halı ve kilim birbirinden ayrılmakta, halı ve kilim için "kiviz", "kiwiz" denilmiştir. Eski Anadolu kültürüne yakın olan eski Mısır ve Kıpçak Türk Kültür çevrelerinde ise, "Küyüz" ve "Kiyiz" kelimesi halı, keçe ve diğer yaygılar için kullanılmaktaymış. Karahanlı Türkleri keçe için "kiziz" kelimesini, Oğuz Beyleri ise "keçe" kelimesini kullanmaktadırlar. (Deniz 2000)

Keçe ve keçeciliğin dokuma sanayiinden önce geliştiği düşünülebilir. Dokuma tezgâhları bulunmadan önce dokuma yerine çeşitli bitkilerin lifleri örülerek kumaş meydana getirilmekteydi. Anadolu'ya dokuma sanayiinin 1071 Malazgirt galipleriyle geldiği söylenmekte ise de; Anadolu'da uygarlıklar kurmuş olan kavimlerin tasvirlerinden ve mezarlardaki kalıntılarından dokuma sanayisini daha önce tanıdıkları anlaşılmaktadır. Boğazköy (Hatuşaş) yanındaki Yazılıkayada görülen kabartmaların başındaki sivri külâhlar ile mühürlerde ve diğer tasvirlerde görülen külâhların görünüş ve şekil itibariyle keçeden yapıldığını göstermektedir. Mezopotamya'da Hamurabi devrine ait bir bulle üzerindeki tasvir Amarru ve diğerlerinin isimlendirdikleri gibi adadaki kenarı yukarı dönük, belki de kuzu yünü kullanılmış keçeden yapılmış bir şapka giymektedir. 1922-1924 yıllarında Moğolistan'da Noin-Ula dağlarında yapılan kazılarda keçelerin bulunuşu ve Altay'da

Balık Gölü çevresinde Pazırık'taki Arkeolojik kazıda keçe üzerinde tasvir edilen geyiği parçalayan aslan tasvirleri ve diğer sahneleri el sanatlarının birbirinden habersiz olarak doğup ayrı bölgelerde ayrı ayrı geliştiğini göstermektedir. Ayrıca Uygurlardan sonra bir süre Moğolistan'da yaşayan Karakırgızların da döşeme yaygıları keçedendir. (Gürçay 1967)

XIII. yy'da Ortaasya'da seyahat etmiş olan Rubruk, keçenin ailece yapıldığını söylemiştir. (Ögel 1991) Keçelerin varlığı görsel ve yazılı kaynaklarla Selçuklu Dönemine kadar inmesine karşın günümüze ulaşan parkitabelileri 19. Yüzyıla tarihlenmektedir. (Barışta 1998)

Selçuklularda keçecilik çok gelişmiş merkezi de Konya olarak bilinmiştir. Konya'daki Selçuklular devri hamamlarında keçelik adı verilen, keçelerin pişirildiği özel bir bölümün görülmesinden anlaşılmaktadır. (Gürçay 1967)

Osmanlı Döneminde de gene Konya başta olmak üzere Afyon, İstanbul, Isparta, Uşak, Manisa, Turgutlu, Ödemiş, Tire, Bursa, Ankara, Maraş, Çorum, Diyarbakır, Urfa ve Mardin belli başlı keçe üretim merkezleridir. Osmanlılar döneminde kurulan lonca örgütünün disiplinli çalışmaları ile karşılıklı saygı, güven ve dayanışma içinde keçecilik el sanatları arasında yerini almıştır. Osmanlı görkemli bir imparatorluk döneminden sonra, Cumhuriyet dönemine geçiş süreci içerisinde Anadolu'da birçok savaş yaşanmış. Bu durumdan da El Sanatları olumsuz olarak etkilenmiştir.

2.2. Keçe Yapımında Kullanılan Malzemeler

Gerek el sanatları çerçevesinde gerekse sanayide üretilmiş olsun keçenin hammaddesi yündür. Ufak değişikliklerle, günümüze kadar gelen yün sözüne eskiden "yung" veya "yung" şeklinde söylenmekteydi. "Yün kırmak" sözü ve işi de eski çağlardan beri değişmeyen bir Türk sözüdür. Yün kırmak işi, bir çeşit yün hazırlama ve Selçuk Çağının başlarında Türkler bu işe yunglamak, yani "yünleme, yün hazırlama" demektedirler. (Ögel 1991)

Keçe yapımında kaba karışık yapağılardan yararlanılmaktadır. Yün lifi mikroskop altında incelenirse üç tabakadan oluştuğu görülür. Bunlar;

a) Epidermis tabakası,

b) Korteks tabakası

c) Medulla tabakasıdır.

Araştırıcılar; keçeleşmede, yün lifinin üzerindeki epidermis tabakasının rol oynadığı konusunda fikir birliğine varmışlardır. Yün lifinin üstünü kaplayan pullu tabakaya epidermis veya kütikula, boynuzlaşmış, yassılaşmış, cansız bir sıra epitel hücrelerden meydana geldiğinden bunlara da örtü hücreleri denmektedir. Keçeleşmenin olması için yün lifinin pulcuklu bir yüzeye sahip olması, hafifçe genişleyebilir ve şekil değiştirebilir yapıda bulunması, gerilmiş hallerden tekrar eski hallerine dönmek için belirli bir güce sahip olması gerekmektedir.

Keçeleşmede, hayvansal liflerin pulcuksu yüzey yapıları, incelik, uzunluk, kıvrım, elastikiyet, yaylanma, esneme ve eğilip bükülme gibi morfolojik, kimyasal ve fiziksel özelikler ile nem, ısı, ortam Ph'sı ve mekanik basınçlar etkileyen faktörlerdir. (Yazıcıoğlu vd. 1997)

Keçe, koyun ve kuzu yününden, deve tüyünden ya da keçi kılından yapılmaktadır. Bunlar kıvırcık yapılı olduklarından kolayca keçe haline getirilmektedir. Kuzunun Hazirandaki ilk kırkımı ile koyunun Ağustostaki ikinci kırkımındaki yünlerden elde edilmiş keçeler nitelikli olanlarıdır. (Anonim 1991)

Keçe üretimi, ülkemizde sanayi üretimi ve tepme keçe olmak üzere iki

şekilde yapılmaktadır. Kullanım yerine bağlı olarak, keçe içine çok değişik nitelikte keratin lifleri katılmaktadır. Kaliteli keçe üretimi için liflerin stapel uzunlukları 2.5-5 cm, santimanı ise 48's ile 70's arasında değişen yünler gerekmektedir. Keçe üretimi, diğer tekstil ürünlerinin üretim yöntemlerinden farklı olarak özel tasarlanmış makinaları gerektirmektedir.

Keçe yapımında kullanılan araçlar arasında özel olarak yapılmış bu makinalar, hallaç makinası, keçeyi tepme makinası ve pişirme makinasıdır. (Yazıcıoğlu, vd. 1997)

Keçe yapımında kullanılan diğer araçlar ise şunlardır;

Yay: Geçmiş tarihimizde de kullanılmış olan hallaç yayını Türkler çok iyi bilmekte ve kendi hallaç yaylarını, hem yün hem de pamuk için kullanıyorlardı. "Yünü atıp kabartan" alet olan hallaç yayı için Selçuk Çağı öncesi dönemlerde "yeteng" sözü kullanılmaktaydı. Harezmşahlar çağında ise "Mamuk çapar yayı" sözü "pamuk döver yay" anlamını karşılamaktaydı.

Hallaç tokmağı da Anadolu'da, atacak, kertik, köstek, ebce gibi, Türkçe adlar ile adlandırılmaktaydı. (Ögel 1991)

Yay ağaçtan yapılan hayvan bağırsağından yapılmış ipi bulunan ve yün atmak için kullanılmaktadır. Yay üzerinde yayı genişletmek için kalb şeklinde bir yay aynası ve yayın kirişini tutan köstek isimli kısım vardır.

Yün atılırken ağaçtan yapılmış tokmak kullanılmaktadır.

Kalıb: Keçeye şekil vermek için kullanılmaktadır. (Gürçay 1967)

Hazırdan yapılmaktadır. Kurumuş bitki saplarından, saz gövdelerinden örülmüş, taban döşemesi bazen duvar kaplaması olarak da kullanılmaktadır. (Küçükkaytan 1999)

Kalıpleş veya Kalıpgeç: Bağlanan kalıbın üzerine sarılan örtüdür.

Çubuk: 40-50 cm boyunda uzun kollu bir tarafı yelpaze şeklinde olup yünün kalıp üzerinde yayılması işleminde kullanılır.

Makas: Yün yayla atılırken yaya sarılanları ve keçenin kesilmesinde kullanılmaktadır.

Sepki: Atılan yünün kalıp üzerine serildikten sonra sıkıştırılması için kullanılmaktadır.

Halat: Keçeyi ve hasır kalıbı sıkıştırmak için kullanılmaktadır.

Su Kabı: Keçeye su dökmek için kullanılan kaptır.

Süpürge: Keçeye suyu serpmek için kullanılmaktadır.

Hasır Sırığı: 2 metre boyunda 8 cm çapında ağaçtan yapılmış düz bir sırıktır ve keçe bunun üzerine sarılmaktadır. (Gürçay 1967)

2.3. Keçenin Üretim Aşamaları

Keçe yapımında kullanılacak yün temizlenerek elle hafifçe didildikten sonra hallaç makinesi veya yay ile atılıp tokmakla kabartılır. Atılmış olan yün, özel olarak yaptırılmış bir hasır üzerinde her tarafı aynı kalınlıkta olacak şekilde saçılmaktadır. Saçılacak yünün kalınlığı yapılacak keçe ürünün kalınlığına, ürünün kalınlığı ise, ürünün cinsine ve isteğe göre değişmektedir. Miktarı göz kararıyla ayarlandıktan sonra oda sıcaklığındaki musluk suyu serpilmekte ve böylece keçeleşme etkenlerinden nem sağlanmış olur. Saçma işlemi bittikten sonra saçılan yünün kenarları elle düzeltilip hasırla beraber katlanarak rulo yapılmaktadır. Elde edilen rulo ayakla yuvarlanarak veya makineyle döndürülerek dövülmekte yani tepilmektedir. Bu işlem, ilk tepme olmaktadır.

İlk tepmeden sonra rulo açılarak yünler elle düzeltilip tekrar yeniden rulo

yapılarak ikinci tepmeye geçilmektedir. Her iki tepmenin süresi makineyle 1 saat kadar sürmektedir.

Şekil 1 – Yünün dağıtılmasında kullanılan sepki.

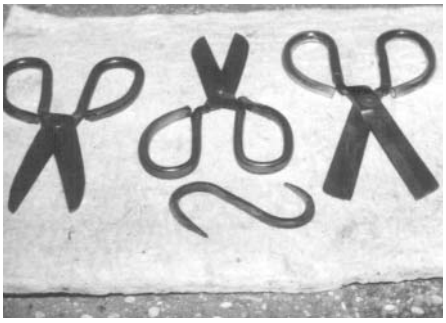

Şekil 2 – Motif kesmede kullanılan makaslar

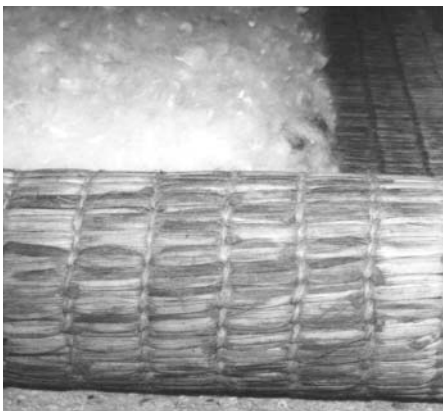

Şekil 3 – Hasır kalıp

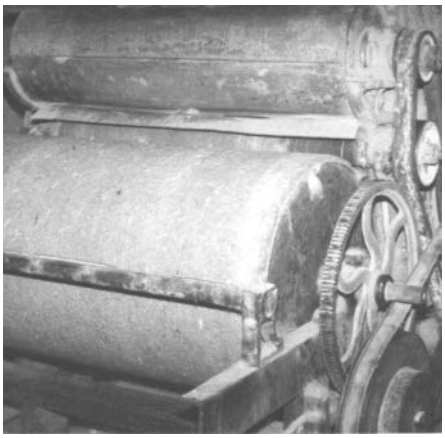

Şekil 4 – Hallaç makinesi

Şekil 5 – Keçe pişirme makinesi

Yünlerin daha iyi keçeleşmesi için sıra pişirme işlemindedir. Pişirme işlemi sabunlu veya sabunsuz su kullanılarak hamamda ya da keçeci atölyesindeki makinede yapılmaktadır.

Kullanılan sabun miktarı pişirilecek ürünün ağırlığına bağlı olarak hamamdaki pişirme %3, atölyedeki pişirme de %10 kadar olmaktadır.

Hamamda pişirilen keçe ürünleri rulo yapılarak atölyede pişirilen keçe ürünlerinin 8-10 tanesi üst üste bir yere serilmektedir ve sabun kalmayıncaya kadar üzerine su dökülüp çiğnenerek yıkanmaktadır. Suyun süzülmesi için 12

saat kadar hamamda veya atölyede bekletilmektedir.

Suyu süzülen ürünler yüzü düzeltilerek tokaçla perdahlanmaktadır. Sonra da güneşte veya gölgede kurutulmaktadır. (Yazıcıoğlu vd. 1997)

2.4. Keçelerde Kullanılan Desen ve Kompozisyonlar

Keçe ürünlerinde kullanılan motifler ve kompozisyon özellikleri yöreden yöreye farklı özellikler göstermektedir.

Doğada bol miktarda bulunan ve çeşitlilik gösteren bitkiler; sahip oldukları çizgi, biçim ve renk zenginliği gibi özelliklerinden dolayı insanların yararlandıkları en önemli kaynaklardan biri olmuştur. Bu bakımdan çiçekli, çiçeksiz bitkilerin sahip olduğu özelikler yani kökleri, sapları, dalları, yaprakları, tomurcuk ve meyveler bezeme kaynaklarını oluşturmuş ve bunlar farklı alanlarda kullanılmıştır.

Bitkisel bezemeleri; dal, badem, yaprak, gül, lale, karpuz, karpuz çekirdeği, dörtlü badem, söğüt dalı, hurma dalı, üzüm, tomurcuk, pıtrak gibi motifler oluşturmaktadır.

Keçe yaygılarının dikdörtgen biçiminde olduğu ve dikdörtgen kompozisyon kullanıldığı dikkate alındığında seçilen kompozisyon ile yaygı formu arasında uygunluktan söz edilebilir.

Motiflerin bir kısmı sembollerden türemiştir. Bu nedenle motiflerin kullanımı yalnız süsleme amacı ile değil aynı zamanda da esrarengiz güçler içerdiklerinden dolayı estetik ve psikolojik anlamlar taşımaktadır.

Keçe yaygılarda figürlü bezemelerde kullanılmaktadır. Bunlarda ise insan ve hayvan figürleri biçim ve kimlikleri belirgin bir şekilde uygulanmamıştır.

Keçe üzerine, eşek geçti, sığır sidiği, deve zinciri, selvi, göl, koç boynuzu, badem, kafes, kertikler gibi şekiller konulmaktadır. Bunlar; beyaz keçe üzerine renkli keçelerle bu şekillerin yapılması ile oluşmaktadır. (Gürçay 1967)

Şekil 6 – Keçe yapımında desen değiştirme

Şekil 7 – Yünün hasır üzerine yayılması

Şekil 8 – Yayılan yünün üzerine su serpilmesi

Kazayağı, koç boynuzu gibi figürlere halı, kilim, cicim, zili, sumak dokumaları ile kumaş, çorap gibi el sanatı ürünlerinde rastlanmaktadır. Bu durum Türk El Sanatlarının her alanında kompozisyon ve desen bütünlüğünün olduğunu ortaya koymaktadır.

Keçeciler keçe üzerine kendi işaretlerini koymakta veya keçenin yapıldığı yılı yazmaktadırlar.

Cumhuriyetin ilanından sonra özellikle kepenekler üzerine ay ve ayyıldız motifleri çokça kullanılmaktadır.

Günümüzde sembolik olan soyut desenlerin diğer desenler ile beraber keçe yaygılarda kullanılmaktadır.

2.5. Keçelerde Kullanılan Renkler

Keçe ürünlerinde yün doğal rengi ile (beyaz, siyah ve kahverengi) veya arzu edilen renkler de boyanarak kullanılmaktadır. Zemin rengi; keçenin kullanım amacına uygun olması, uygulanacak desen ve motiflerdeki renk uyumunun sağlanması bakımından önem taşımaktadır.

Yaygıların zemininde kullanılan renkler üzerinde yapılan incelemelerden % 86.22'sinin doğal beyaz, %12.06'sının doğal kahverengi, %1.72'sinin doğal siyah olduğu tespit edilmiştir.

Kullanılan renkleri derecelendirecek olursak; birinci derecede kırmızı, ikinci derecede lacivert ve üçüncü derecede ise turuncu kullanılmış. Kullanılan diğer renkler ise siyah, pembe, yeşil, sarı, bordo, mavi, doğal beyaz ve doğal kahverengi olmuştur.

Bu kullanılan renkler önceden lâk boyalarla yapılırken bu gün halı ipliğinde kullanılan kimyasal boyalar kullanılmaktadır.

Şekil 9 – Hasırlanmış olan keçenin rulo yapılarak kalıba sarılması

Şekil 10 – Hazırlanan rulonun bağlanması.

Şekil 11 – Hazırlanmış keçenin tepme makinesine yerleştirilmesi

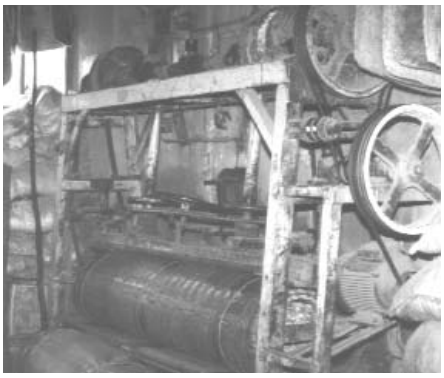

Şekil 12 – Keçenin yapılacak ürün cinsine göre şekil verilip kenarlarının düzeltilmesi.

3. SONUÇ

Koyun, deve gibi hayvanların yünlerinin sıcak bir ortamda sabunlu su ile dövülerek ve sıkılaştırılarak sergi malzemesi haline getirilmesi işine keçecilik deniliyor. Eskiden insan gücü ile hamamda pişirilerek yapılan keçe, bugün makinalarda pişirilerek yapılıyor.

Konya'da önemli bir yere sahip olmuş olan keçeciliğin; eski sanatsal değerini günümüzde görmek pek mümkün olmamaktadır. Keçeciliğin Konya'da yapımı, önceleri sayıları fazla olup da maddi olanaksızlıklar ve ilginin olmaması nedeniyle keçeci esnafların sayıları azalmıştır. Diğer olumsuz bir durum ise önceki dönemlerde Konya'da keçe ürünleri ile süslenmiş Keçeciler Çarşısının günümüzde bulunmamasıdır.

Keçe ustalarının çalışmaları gözlenirken böylesine emek isteyen bir sanatın neredeyse tükenmekte olması el sanatlarımız açısından oldukça üzücüdür. Bu el sanatının günümüzde farklı ve çağdaş yorumlarla günümüze taşınması, kültürel mirasımızın unutulmaması açısından önem taşımaktadır. Günümüzde fabrika türü yaygıların üretilmesiyle bu sanatın can çekişme aşamasına geldiği açıktır. Genelde çoban keçesi, kış keçesi, ev keçesi, sedir keçesi, at keçesi ve sünger yatak keçesi, sandalye minderi, duvar halısı, seccade, heybe, külah, çizme, patik gibi taşınabilecek ve turistlerin ilgisini çekebilecek türde çok renkli keçe ürünlerinin yapımına geçilmesiyle bu sanata canlılık kazandırılması mümkün olabilir.

Bu el sanatımızın unutturulmaması da, keçeci esnafının Kültür ve Turizm Bakanlığınca desteklenmesi ile mümkündür.

KAYNAKLAR

1. YAZICIOĞLU, Yahşi; ERGENEKON, Cavidan; AYDIN, S. Hürrem, 1997, "Keçeden Yapılan El Sanatı Ürünlerinin Çağdaş Bir Yorumla Uyarlanması", Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 303-307 s.

2. ANONİM, 1991, Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt XIII, 133-134 s.

3. ANONİM, 1991, Geçmişten Günümüze Konya Esnafı, Konya İl Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Konya.

4. ANONİM, 1960, Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt VII, 138 s.

5. BARIŞTA, H. Örcün, 1998, Türk El Sanatları, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 61 s.

6. DENİZ, Bekir, 2000, Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 5-6 s.

7. GÜRÇAY, Hikmet, 1967, "Keçe ve Keçecilik", Türk Etnografya Dergisi, Cilt IX, 22-27 s.

8. KÜÇÜKAYTAN, Şengül, Türk El Dokumalarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyum Bildirileri, Konya, 1999, 4 s.

9. ÖGEL, Bahaddin, Türk Kültür Tarihine Giriş, Cilt VIII, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, 367s.